

FRANCSOVICS ISTVÁN

Pénzügyi Jogi Tanszék

Témavezető: dr. Darák Péter PhD egyetemi adjunktus, a Kúria elnöke

TERMÉSZETES SZEMÉLYEK VÁLLALKOZÁSAINAK JOGALANYISÁGA

Bevezetés

A szerző korábban több tanulmányban foglalkozott a vállalkozói jogalanyiság kérdéskörével. Jelen tanulmány a vállalkozók egy konkrét csoportjával, a természetes személyek vállalkozásainak jogalanyisági kérdéseit dolgozza fel, míg a tanulmány végén a jogalanyiság rendszerezésére kerül sor.

Mielőtt az egyes vállalkozási lehetőségeket jogalanyisági szempontból értékeljük, érdemes előre rögzíteni a vizsgálatnál használt fontosabb kifejezések definícióját, amelyek, bár általánosan ismertek, az egyértelmű értelmezés miatt mégis szükséges pontosan megfogalmazni őket jelen tanulmányban is.

Fogalmi alapvetés

A jogalanyiság, más szóval jogképesség az a képesség, hogy valaki jogok és kötelezettségek alanya lehet.¹ Más megfogalmazásban: a jogalany olyan személy, akit jogviszony szereplőjeként jogok illelhetnek és kötelezettségek terhelhetnek. A jogképesség a Ptk-ban is definiálva van: „*Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek*”².

Vállalkozás: rendszeres, üzletszerű, nyereség- és vagyonszerzési célú, saját gazdasági kockázatvállalás mellett végzett gazdasági tevékenység. A szerző korábbi tanulmányában a vállalkozó főbb ismérveit az alábbiakban definiálta:

„az alábbi ismérveknek megfelelő személyeket tekintem vállalkozóknak:

- üzletszerű, értékesítési célú gazdasági tevékenység végzése,
- nyereségérdekeltség,
- vállalkozói tevékenység saját név alatt, saját kockázattal,

¹ A Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 1/2005. (V. 9.) számú ajánlása az egyéni cég jogalanyisága tárgyában

² 2013. évi V. törvény 2:1. § [A jogképesség]

- adott korra jellemző jogalanyiság és személyes szabadság.”³

A természetes személyek vállalkozásainak számbavételénél a konkrét természetes személyként végezhető vállalkozási jellegű tevékenységeket vettem figyelembe, a társas vállalkozásokat nem. Természetes, hogy minden társas vállalkozás mögött végső soron természetes személyek állnak, azonban szigorúan véve azok nem természetes személyek vállalkozásainak, hanem társas vállalkozásoknak, önálló jogi személyként működő vállalkozásoknak tekinthetők.

I. A természetes személyek vállalkozásainak jogalanyisági vizsgálata

1. Adószám nélküli magánszemély vállalkozási jellegű tevékenysége

Az alapvető vállalkozói ismérveknek ez a kategória is teljes mértékben megfelel, de hiányzik belőle az a deklaratív aktus, amellyel vállalkozóként be kellene jelentkezni. Elsősorban az ingatlan-bérbeadási tevékenység esetére választható, azonban ezt a választást előzetesen nem kell bejelenteni (kivéve az ehhez kapcsolódó egyéb szálláshely-szolgáltatás, illetve tételes átalányadózás választását), csak a személyi jövedelemadó bevallásban kell szerepeltetni. A természetes személy adóazonosító jellel rendelkezik, de adószámot nem vált ki (az szja-törvény alanya, és bár adószám kiváltására nem kötelezett, ÁFA-alany⁴). Jogalany: a természetes személy, aki ezt a tevékenységet ebben a jogviszonyban végzi. A tevékenységből eredő kötelezettségeikért teljes vagyonával felel.

A tanulmány második részében kifejtésre kerül, hogy a polgári jogi általános jogalanyiság mellett létezhetnek attól szűkebb, egy-egy részterületre kiterjedő jogalanyisági kategóriák is, amelyeket a szerző speciális jogalanyiságnak nevezett el. A speciális jogalanyiság ebben az esetben a feltételeknek megfelelő magánszemélynek a tevékenység megkezdésére vonatkozó döntése alapján keletkezik.

2. Adószámos magánszemély

A tevékenységet ebben a formában végző természetes személynek adószámot is ki kell váltania (minden esetben szja-alany, és ÁFA-alany akkor is, ha alanyi vagy tárgyi mentességet választott). Az előző kategóriától abban különbözik, hogy neki nemcsak adóazonosító jele, hanem adószáma is van. Jellemzői: általában alkalmoszerű, eseti jellegű tevékenység, rendszerint előadóművészek, tanárok, lektorok választják, de akár az 1. pontban említett ingatlan-bérbeadás is végezhető ebben a formában. Jogalany: a természetes személy, aki a tevékenységből eredő kötelezettségeikért itt is teljes vagyonával felel.

³ FRANCISOVICICS István: 2012. 405.

⁴ NAV Információs füzetek 10.sz. http://nav.gov.hu/nav/inf_fuz (2016.06.27.)

A speciális jogalanyiság akkor keletkezik, amikor a feltételeknek megfelelő magánszemély az adószámot kiváltja, illetve élő adószám birtokában a tevékenységet megkezdi.

3. Mezőgazdasági őstermelő

Mezőgazdasági őstermelői igazolvánnyal rendelkezik, a saját gazdaságában szja-törvényben meghatározott termékeket állít elő, vagy családi gazdálkodó, illetve annak a családi gazdaságban közreműködő családtagja. Jellemzői: elsősorban adózási forma, minden esetben az szja-törvény és az ÁFA-törvény alanyai. Csak meghatározott mezőgazdasági termékek termelése, illetve szűk körben mezőgazdasági szolgáltatások nyújtása esetén választható. Jogalany: a természetes személy, felelőség a tevékenységből eredő kötelezettségekért teljes vagyonára kiterjed.

A speciális jogalanyiság keletkezése: mezőgazdasági őstermelői igazolvány kiváltásával, illetve családi gazdálkodóként vagy annak családi gazdaságában nem foglalkoztatottként közreműködő családtagi jogállás keletkezésével.

4. Egyéni vállalkozó

Az egyéni vállalkozókról és az egyéni cégről szóló 2009. CXV. törvény alapján bejelentéssel létesíthető egyéni vállalkozás. Minden esetben ÁFA-alany.

A vállalkozói jövedelem adózására többféle adózási forma közül választhat:

- szja-törvény alapján: vállalkozói jövedelem szerinti adózás, átalányadózás
- eva-törvény alapján
- kisadózó vállalkozások tételes adója alapján fizeti jövedelme után az adót.

Jogalany: a természetes személy, aki teljes vagyonával felel a vállalkozói tevékenységből eredő kötelezettségeiért. A speciális jogalanyiság egyéni vállalkozói jogviszony létesítésével keletkezik.

Jogbizonytalanságot okozhat, hogy nincs, illetve nem egyértelműen elkülönült a vállalkozói vagyon. Így a vállalkozásból kivont eszközök utáni adót sok esetben nem fizetik meg (szja-t és ÁFA-t egyaránt), mert a vállalkozás eszközeit csak a vállalkozó tartja nyilván, a hatósági nyilvántartásokban az egyéni vállalkozói vagyon nem különül el a természetes személy vagyonától. Feloldhatja a jogbizonytalanságot:

- egyéni vállalkozó önálló jogalanyisága (teljes vagyonnal való felelőség mellett), és/vagy
- a vállalkozó saját nyilvántartása mellett a hatósági nyilvántartásokban is megkülönböztetnék a vállalkozói tulajdont a magánszemélyi, nem vállalkozói tulajdontól.

5. Egyéni cég

Egyéni vállalkozó által alapított, jogi személyiséggel nem rendelkező jogalany, ami azonban jogképes: jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, így tulajdont szerezhet, szerződést köthet, perelhető és pert indíthat. Minden esetben ÁFA-alany is.

A tevékenység során megszerzett jövedelme után a társasági adó szabályai szerint adózik. Számviteli nyilvántartásait a számviteli törvény alapján köteles vezetni.

A jogalany ebben az esetben már nem a természetes személy, hanem az egyéni cég. Ennek megfelelően alakul a felelősség: elsődlegesen az egyéni cég, másodlagosan a tag felel teljes vagyonával. A jogalanyiság a cégbejegyzésbe való bejegyzéssel keletkezik, de a keletkezése napját megelőzően nem kezdheti meg működését, csak ettől kezdve, de ez már a cég döntése.

A jellemzők alapján látható, hogy átmenetet képez az egyéni vállalkozó és az egyszemélyes gazdasági társaság között, azonban azért kerülhetett be a felsorolásba, mert kizárólag egyéni vállalkozó alapíthatja.

6. Családi gazdaság

Családi gazdaságnak minősül a mezőgazdasági igazgatási szervnél családi gazdaságként nyilvántartásba vett mezőgazdasági üzem. Családi gazdálkodó: a családi gazdaságot vezető természetes személy. Gazdálkodó család tagjának minősülhet: a családi gazdálkodó, továbbá annak házastársa, élettársa, kiskorú gyermeke, unokája, valamint a gazdálkodó család tagjaként bejelentkezett nagykorú gyermeke, szülője, nagyszülője, testvére.

A családi gazdaság nem rendelkezik jogalanyisággal, speciális jogalany a családi gazdálkodó, illetve a családi gazdaság tagjai. A családi gazdaság tagjai külön-külön ÁFA-alanyok, illetve a feltételek fennállása esetén választhatják a különleges jogállást (kompenzációs felár), de minden tagnak ÁFA szempontjából azonos jogállásúnak kell lennie.

Jövedelemadózás: az adóév utolsó napján az erre a célra létesített nyilvántartásban családi gazdálkodóként bejegyzett magánszemély és a családi gazdaságban nem foglalkoztatottként közreműködő családtagja őstermelői tevékenysége tekintetében adókötelezettségeit – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – a mezőgazdasági őstermelőre irányadó szabályok szerint teljesíti.⁵ A családi gazdálkodó és a nem foglalkoztatottként közreműködő családtag a közös őstermelői tevékenységet folytatókra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával állapítja meg adókötelezettségét az szja-törvényben megjelölt mezőgazdasági és kiegészítő tevékenységei vonatkozásában. A családi tagjainak összes kedvezményezett bevételét el

⁵http://nav.gov.hu/nav/inf_fuz NAV Információs füzetek 6. sz.(2016.05.27.)

kell osztani a családi gazdaság tagjainak számával, és minden tag önállóan adózik. Amennyiben a családi gazdaság bármely tagja egyéni vállalkozó, a kedvezményezett tevékenység tekintetében ebben az esetben is a kedvezőbb mezőgazdasági őstermelői adózás alanya.

A speciális jogalanyiság a családi gazdaság nyilvántartásba vételének napjával keletkezik, de speciális jogalany – a fentiek szerint – nem a családi gazdaság, hanem a családi gazdaság tagjai).

A családi gazdaság kedvezményes költségelszámolásra ad lehetőséget. Az adóév utolsó napján az erre a célra létesített nyilvántartásban családi gazdálkodóként bejegyzett magánszemély és a családi gazdaságban nem foglalkoztatottként közreműködő családtagja a családi gazdaság részét képező, vagy ahhoz tartozó tárgyi eszköznek, nem anyagi javaknak az üzembe helyezés időpontjára megállapított beruházási költségét – választása szerint – az üzembe helyezés adóévében jogosult egy összegben költségként elszámolni.⁶

Joghézagot vagy tudatos kedvezményt jelent, hogy a mezőgazdasági őstermelői tevékenység megszüntetésekor (így a családi gazdaság megszűnésekor is) az szja-törvény alapján adóköteles bevételként csak a korábban költségként elszámolt készletet kell figyelembe venni, az egy összegben elszámolt értékcsökkenési leírással érintett tárgyi eszköz (kivéve az adózásnál sokkal kevésbé fontos 100 eFt alatti tárgyi eszközöket) bevételkénti figyelembe vételére nincs a törvényben tételes előírás.

A családi gazdaságot illetően az alábbi következtetések vonhatók le:

– vegyes konstrukció, semmilyen jogalanyisága nincs a családi gazdaságnak, de a létrejötte szükséges a kedvezményes jövedelem-adózáshoz;

– amennyiben egyéni vállalkozó is a családi gazdaság tagja, elkülönült nyilvántartási és adózási szabályok vannak a kedvezményezett tevékenységre és az egyéb, nem kedvezményezett tevékenységre. Ez lehetővé teszi az adóelkerülést.

Fentiek miatt megfontolandó speciális (adóügyi) jogalanyiság bevezetése a családi gazdaság vonatkozásában is. Ettől még megmaradhat a családi gazdaság tagjai jövedelmének kedvezményes adózási lehetősége.

Látszólag a mezőgazdasági tevékenység végzésének speciális jogalanyiságú formái (mezőgazdasági őstermelő, családi gazdaság) adózással kapcsolatos kedvezményei nehezen értelmezhetőek, azonban tudományos elemzések bizonyítják a kedvezmények létjogosultságát. Kacz Károly PhD értekezésében az alábbiakat állapította meg: „A közösségi agrárpolitika preferenciarendszerében elsődleges helyen állnak a (szövetkezésein is alapuló) családi gazdaságok, mint az európai mezőgazdasági modell bázisai.”⁷

Fertő Imre is megállapította, hogy a családi gazdaságok mind az Európai Unióban, mind az Egyesült Államokban számarányukat tekintve a családi-, illetve a

⁶ 1995. évi CXVII. törvény 3. sz. melléklet III/1. pont

⁷ KACZ Károly: 2006.

farmgazdaságok meghatározó üzemformái.⁸ Inczédy az alábbi következtetésre jutott a témában: „Az Európai Unió agrárpolitikája egyértelműen a családi gazdaságokra épül.”⁹

Fenti példák is azt támasztják alá, hogy valószínűleg a nemzetközi trendekhez való közeledést próbálja meg segíteni a jogalkotó az adójog eszközével a mezőgazdasági tevékenységet végzők behatárolt csoportjánál az adókedvezményeken keresztül.

II. Jogalanyiság rendszerezése

A tanulmány befejező részében megkíséreljük rendszerbe foglalni a jogalanyisággal, elsősorban a vállalkozói jogalanyisággal kapcsolatos következtetéseket:

Polgári jogi jogalanyiság: általános jogalanyiság, általában nem igényel külön deklaratív aktust a létrejöttéhez.

Érdemes megfontolni a jogalanyiság kategóriákra bontását horizontális és vertikális értelemben is:

a) horizontális tagolás: a teljes körű, mindenre kiterjedő jogalanyiság jogterületekre való megbontása. E jogalanyiság-kategóriákat lehetne speciális jogalanyiságnak nevezni. Például: speciális jogalanyiság az ÁFA-alanyiság; az szja-törvény szerinti vállalkozói adózás alanyisága; egyéni vállalkozói törvény szerinti jogalanyiság stb.

b) vertikális jogalanyiság: a jogalanyiság hiánya és a teljes körű jogalanyiság közötti tartományban való elhelyezkedést fejezné ki. Pl. korlátozott vállalkozói jogalanyiság: a szocializmus idején létező állami vállalatok több évtizeden keresztül csak az államilag előírt csatornákon keresztül, szabott áron értékesíthettek. A szerző egy másik tanulmányában ezt így fogalmazta meg: „*Gyakorlatilag az akkor hatályos Ptk. 397. §-a kötelezően előírta, hogy minden beszerzést és a nagykereskedelmi értékesítést – ha jogszabály kivételt nem tesz – csak tervszerződésen keresztül lehetett intézni, az állam által megszabott árakon. Ebben a rendszerben nem volt értelmezhető a nyereség és a nyereségérdekeltség fogalma. Tehát a klasszikus szocialista gazdasági jog időszakában – ezt a szakirodalom, pl. Sárközy¹⁰ általában 1948-1967. közé teszi – az állami vállalatok vállalkozói szempontból korlátozott jogalanyisággal bírtak.*”¹¹

Visszatérve a természetes személyek jogalanyiségéhez, egy természetes személy általában rendelkezik általános polgári jogi jogalanyisággal, és ezen kívül a tevékenységei függvényében speciális jogalanyiságokkal: pl. lehetséges, hogy egyéni vállalkozóként, kereskedőként ÁFA-alany, az szja-törvény alapján adózik, és mellette mezőgazdasági őstermelőként szintén az szja-törvény alapján adóalany, de a kistermelői kedvezmény miatt nem fizet adót.

⁸ FERTŐ I.: 2002. 596.

⁹ Idézi: ÁNGYÁN József 2010. 14.

¹⁰ SÁRKÖZY Tamás: 2007. 54-59.

¹¹ FRANCISOVICS István: 2014.

A speciális jogalanyiságokat olyan halmazként lehet felfogni, amelyben a jogalanyok a halmaz belsejében találhatóak, a nem jogalanyok a halmazon kívül. Egy természetes személy, illetve akár egy jogi személy is akár sok speciális jogalanyisággal rendelkezhet annak függvényében, milyen vállalkozási formában végzi a tevékenységét, és a rendelkezésére álló lehetőségek közül mely speciális jogalanyiság hatálya alá jelentkezett be, végezte el az ahhoz szükséges deklaratív aktust.

Felhasznált irodalom

ÁNGYÁN József: Merre tovább magyar agrár-, környezet- és vidékpolitika. *A falu*, 2010. 1. sz. 14.

FERTŐ Imre: A mezőgazdasági termelés szerkezetének változásai a fejlett országokban, *Közgazdasági Szemle*, 2002. 596.

FRANCSOVICS István: A vállalkozó fogalmának változása In: *Jogi tanulmányok. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának III. konferenciája 2012. április 20.* 1. kötet 405.

FRANCSOVICS István: Vállalkozó fogalma és gazdasági jog a szocializmusban. In: *Jogi tanulmányok, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2014.*

KACZ Károly: Birtokviszonyok és az üzemi struktúra alakulását befolyásoló tényezők vizsgálata a Nyugat-Dunántúli régióban, Ph. D. értekezés, Keszthely, 2006.

SÁRKÖZY Tamás: Magyar gazdasági jog I. kötet, *Gazdasági státuszjog*, Bp. Aula kiadó 2007. 54-59.

LEGAL CAPACITY OF NATURAL PERSONS' ENTERPRISES

In previous studies, the author has analysed key aspects of the legal capacity of enterprises. The first half of this study focuses on the legal capacity of a special class of enterprises, that of natural persons, while the second half discusses a possible classification of legal capacity.

Natural persons can conduct business activity in the following forms: private individual without tax number, private individual with tax number, licenced traditional small-scale producer, private entrepreneur, sole proprietorship, family farm.

From a legal perspective, the family farm is a special case because it does not have a legal capacity. The family farmer and the members of the family farm have a special legal capacity status.

In the final part of the study the author makes an attempt at summarizing his conclusions about legal capacity, focusing on the legal capacity of enterprises. Legal capacity in civil law: is a general type of legal capacity, which does not require a separate declarative action. It is also fruitful to distinguish between horizontal and vertical aspects of legal capacity. Horizontal approach: breaks up the general, universal legal capability to individual areas of law. These categories of legal capacity could be defined as special legal capacities. Vertical approach: characterises the case on a scale ranging from the total lack of legal capacity to universal legal capacity.